№ 160 ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍԻ 24

1901

ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍԻ 24 № 160

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկ։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարար. Թիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թատրոնական հասարակութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ալկօհօլի դէմ. Նամակ Նոր-Բայազէտից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Կանանց հարցը։

ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջիկայ ձմեռը Թիֆլիսում կունենանք կանոնաւոր գործող հայ դերասանական խումբ։ Դա նոյն խումբն է, որ վերջին տարիները տալիս էր ներկայացումներ Բագւում։ Խումբը պէտք է ձմեռվայ ընթացքում ներկայացումներ տայ թէ Թիֆլիսում և թէ Բագւում, յաջորդելով որոշ ամիսներ այս և այն քաղաքի համար։

Թիֆլիսի ներկայացումները տեղի կունենան Արտիստական ընկերութեան թատրոնական դահլիճում, որտեղ տրվեցին ներկայ տարվայ գարնանը փորձնական մի քանի ներկայացումներ։ Այդ ներկայացումները թէև ունեցան միջակ աջողութիւն, այնուամենայնիւ նրանք հետաքրքրութիւն շարժեցին հասարակութեան մէջ և հերթական դարձրին Թիֆլիսում կանոնաւոր հայ բեմ ունենալու խնդիրը։

Թատրոնի աջողութեան գլխաւոր պայմաններից մէկը—յաճախող հասարակութեան բազմութիւնն է։ Թատրոնը պէտք է ապահովված լինի յաճախորդներով, որպէս զի նա հասնի իր նպատակին և կարողանայ ծածկել իր ծախքերը սեփական միջոցներով։ Յաճախորդների բաւարար քանակութեան վրա հիմնված կարելի է թատրոնական գործը հաստատ կազմակերպել և ապահովել նրան յետագայ տարիների համար։

Թիֆլիսի հայ հասարակութեան այն մասը, որ յայտնի է Սօլօլակի հասարակութիւն անունով, սառն է վերաբերվում հայ թատրոնին և չէ կարող յաճախորդների մեծաթիւ բազմութիւն տալ թատրոնին։ Այդ հասարակութիւնը կամ չը գիտէ հայ լեզուն, կամ իրան գոռոզ է պահում և իր արժանաւորութիւնից ստոր է դասում հայ թատրոն յաճախելը, կամ արդարև ընտելացած լինելով օպերաներին, ռուս դրամատիկական խմբերի ներկայացումներին և եւրոպական դերասանների գաստրօլներին՝ հաճութիւն չէ զգում հայկական թատրոնի դահլիճում։ Սօլօլակի հասարակութիւնը հայ թատրոնի համար ամուր և յուսալի տարր չէ. նա թատրոն կը գայ մի որոշ թւով, որ յամենայն դէպս միշտ փոքրամասնութիւն կը կազմէ։

Հայոց թատրոնի յաճախորդների մեծ մասը Թիֆլիսում ապրող գաւառացիներն են և Թիֆլիսի մշտական հասարակութեան միջին և ստորին դասակարգերի մի մասը, որոնք սիրում են հայոց ներկայացումները, ոգևորվում են հայ թատրոնի զարգացման գաղափարով, հետևում են դերասանների առաջադիմութեան և առհասարակ ցոյց են տալիս համակրութիւն և հետաքրքրութիւն դէպի գործողները, տրվող պիէսները և բեմի վրա շօշափած խնդիրները։

Այդ հասարակութիւնն է հայ թատրոնի պահպանութեան գրաւականը։ Սօլօլակի ժողովուրդը չի գայ թատրոն, նրան պէտք է կանչել-հրաւիրել դէպի թատրոն, նրան պէտք է կիսատիպողական եղանակով աբօնեմենտներ կամ մշտական տոմսակներ տալ։ Ակամայ կերպով թատրոն յաճախող այդ հասարակութիւնը միշտ կը սառեցնէ թատրոնական դահլիճի տրամադրութիւնը և իր վերաբերութեամբ կը թուլացնէ թատրոնական գործի ղեկավարների եռանդը։

Թատրոնի ղեկավարները պէտք է աշխատեն ամեն կերպ դիւրացնել թատրոն յաճախելը այն հասարակութեան համար, որ նրա մշտական բարեկամն է, նրա համակրողը և պաշտպանը։ Պէտք է էժանացնել գները, որպէս զի այդ հասարակութիւնը կարողանայ ներկայ լինել շատ ներկայացումների և ստիպված չը լինի թանգութեան պատճառով զրկել իրան ներկայացումներից։ Այդ հասարակութիւնը, ապագայում էլ հաւատարիմ մնալով հայ թատրոնին, կը տայ հիմք կազմակերպելու հայ թատրոնական գործը տևողական ձևով։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԿՕՀՕԼԻ ԴԷՄ

Բաւականին տարածված է այն կարծիքը, թէ ակցիզը կամ սպիրտային խմիչքների վրա դանձարանի կամ հասարակութիւնների օգտին դրած զանազան հարկերը արբեցողութեան դէմ մի-մի զէնքեր են։ Արդիւնագործութեան պատմութեան մէջ սակայն անթիւ են այնպիսի օրինակներ, երբ անուղղակի հարկերը (contributions indirectes) ոչ միայն անզօր են եղել կռւելու զանազան քայքայիչ մթերքների ի չարը գործ դնելու դէմ, այլ եւ պատճառ են եղել ֆալսիֆիկացիաների։ Եւ վերջապէս այն մի քանի կոպէկները, որ սպառողը պիտի աւելացնէ՝ օրինակ՝ մի ֆունտ ծխախոտի գնին՝ ակցիզը բարձրացնելու դէպքում, շատ հեշտութեամբ կարող է խնայել՝ ցածր տեսակ ծխախոտ գործ ածելով։

Մենք սակայն չենք ուզում ասած լինել, թէ անուղղակի հարկերը միշտ անհիմն են. ընդհակառակը, նրանցից շատերը անհրաժեշտ են որոշեալ չափով։ Եթէ ալկօհօլն ի չարը գործ դնողը իր մոլութեան միակ զոհը ինքը լինէր, անհատի իրաւունքի մի տեսակ բռնաբարութիւն կը լինէր խառնվել նրա անձնական գործի մէջ ու ստիպել մի չիչ օղի խմելու համար նրա կրկնակի գինը վճարել. բայց արբեցողը՝ քայքայվելով ինքը՝ քայքայում ու անբարոյականացնում է հասարակութիւնը, ուստի իրաւունք է պահանջել նրանից այն բոլոր ծախսերը, որ պետութիւնն անում է նրանց վարակած շրջաններն ախտահանելու համար։ Անհա այս տեսակէտից՝ ուստի եւ որոշեալ չափով միայն՝ անուղղակի հարկերը միտք ունեն. բայց պնդել, թէ նմանօրինակ հարկերը կարող են արբեցողութեան դէմ մաքառել, առնուազն անհեթեթութիւն է։

Ընդհակառակը՝ ուրիշ է ժուժկալութեան ընկերութիւնների ոյժը այս հարցում։ Նրանք նախ եւ առաջ գործում են բնական ճանապարհով. եւ նայելով պերճախօս թւանշաններին՝ մարդ հիանում է այն հետեւանքներով, որոնց այդ ընկերութիւնները հասել են հարիւր տարվայ ընթացքում, հաշւելով 1803 թըւից, երբ Բօստօնում առաջին անգամ հիմնվեցին այդպիսի ընկերութիւններ։ Սակայն չը պիտի մոռանալ, որ այդ ընկերութիւնների գոյութեան երկրորդ դարը էլի աւելի բեղմնաւոր գործունէութեան շրջան կը լինի, որովհետեւ նրանց ցանցը աւելի եւ աւելի խտանալով՝ գործունէութիւնն էլ աւելի ուժեղ կը լինի։

Մենք ասացինք, որ այդ ընկերութիւնները գործում են իրական ճանապարհով, որովհետեւ, ինչպէս աջող նկատում է ֆրանսիայի քաղաքատնտես Շարլ Ժիդը, նրանք լաւ հասկացել են, որ մի մոլութիւն հեշտութեամբ բժշկելու համար պիտի մի ուրիշ մոլութիւն պատւաստել օրգանիզմի մէջ. արդ՝ սպիրտի տեղ նրանք թէյ են տալիս։ Բացի այդ՝ նրանք իրանց համակրողների, կամ ինչպէս Պօլ-Լըրուա-Բօլիէն է ասում, պրօզէլիտների շրջանը լայնացնում են՝ համոզելով անհատներին սպիրտային խմիչքների վնասակարութեան մէջ։ Թէյարան, դասախօսութիւններ եւ գրքեր՝ սրանք են այդ ընկերութիւնների զէնքերը։

Մի քանի թւանշաններ, որ մենք քաղում ենք Պօլ-Լըրուա-Բօլիէի «Le lue, la fonction de la richesse» աշխատութիւնից, այստեղ աւելորդ չեն լինի։

1834 թւից արդէն Միացեալ-Նահանգներում այդ ընկերութիւնների անդամների թիւը հասնում էր մէկ ու կէս միլիոնի։

Անգլիայում անցեալ տասնեւիններորդ դարի կէսում այդ ընկերութիւններն երեք միլիօն անդամներ ունէին։ Դրանց շնորհիւ Անգլիայում ալկօհօլի սպառումը նշանաւոր չափով պակասել է։ Այսպէս՝ 1835—1853 թիւը հարկի ենթարկած գալօնների (1 գալօնը=3,7 կրուժկային) քանակութիւնը 31,400,000-ից իջել է մինչեւ 30,164,000-ի, չը նայելով որ նոյն ժամանակաշրջանում ազգաբնակութեան թիւը բազմապատկվել է։ 1872—1892 թիւը սպիրտային խմիչքների ակցիզի եւ մաքսի գումարը միասին առած 20,675,935 ֆունտ ստերլինգից ընկել է մինչեւ 20,121,535 ֆունտ ստէրլինգ, թէպէտ եւ այդ ժամանակաշրջանում ազգաբնակութեան թիւը 33,943,773-ից բարձրացել է մինչեւ 38,109,329, աւելի քան 12% յաւելումն՝ ուրեմն սպիրտային խմիչքների գործածութիւնը նոյն ժամանակաշրջանում նուազել է 15% մարդագլուխ։

Նմանօրինակ ընկերութիւնների կենսունակութիւնն ակներեւ է. ուստի մնում է, որ մեր հասարակութիւնը եռանդով վերաբերվէր դէպի այդ համակրելի գործը՝ առանց ազգայնական հարցեր առաջ բերելու՝ սակայն...

Գ. Տէր-Ղեւոնդեան

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՐՑԸ

(Նամակ Գերմանիայից)

Կը հաւատա՞ք, ընթերցող, որ կղերականներն էլ կանանց անկախութեան խնդրով բուռն կերպով զբաղվեն, ոչ միայն այդ, այլ եւ նրանց ընտրողական, ձայնատու իրաւունք ձեռք բերելու գործում եռանդագին աշխատեն, մըտքեր բորբոքեն եւ ագիտացիա անեն։ Անհաւատալի է չէ՞, բայց եկէք տեսէք, որ իրականութիւն է ու տարօրինակ իրականութիւն, որի չարժառիթը պարզ կը լինի ընթերցողի համար հետզհետէ։ Չէ՞ որ պատահում է, որ կանանց էմանսիպացիօնով զբաղվող հայերը իրանց յենակէտ են ընտրում խեղճ Ադամ եւ Եւային եւ նրանց կեանքի վրա կառուցանում իրանց տրամաբանական չինութիւնը, այդպիսով մի նոր յանցանք եւս բարդելով այդ թըշուառ զոյգի վզին։ Կարծէք թէ բաւական չէր նրանց սկզբնական յանցանքը, որի շնորհով զրկվեցին իրանուէտ կեանքից, դրախտի անմահական աղբիւրներից, հազարերանգ ծաղիկներից ու, ես ինչ գիտեմ, երկնային վայելչութիւններից... Բայց մենք հեռանում ենք խակական խնդրից։

Բանը նրանումն է, որ կանայք հետզհետէ անհագին իրաւունքներ են ձեռք բերում ոչ միայն գիտնական, գրականական, հասարակական ասպարէզներում, այլ եւ քաղաքական ասպարէզում, յատկապէս ձայնի իրաւունք ընտրողական հարցերում։

Կանանց ձայնի իրաւունք ձեռք բերելը (քաղաքական ասպարէզում) լուրջ կերպարանք է ստանում Բելգիայում։ Սօցիալիստները արդէն յայտնել են իրանց կարծիքը դրական մտքով եւ, որ ամենագլխաւորն է, կառավարչական շրջաններում հետզհետէ բազմաթիւ կողմնակիցներ են վաստակում։ Ոչ միայն յիշեալ կուսակցութեան պարագլուխը, այլ եւ, որպէս ասում են, երկու մինիստր էլ կանանց ձայնի իրաւունք ձեռք բերելու կողմնակից են դարձել եւ, որ ամենագլխաւորն ու զարմանալին է, ինչպէս վերեւ ակնարկեցինք, կղերական մամուլն էլ նոյն խնդրում լաւ կողմեր է նկատում։

Ի հարկէ, միամիտ չը պիտի լինել կարծելու, որ կղերականները արդարեւ արմատապէս կանանց ձայն տալու իրաւունքի պաշտպաններ ու կողմնակիցներ են դարձել։ Նրանց յանկարծակի փոփոխութիւնը, բարեկամ ձեւանալը բոլորովին այլ հիմնական պատճառներ ունի։ Չէ՞ որ մինչեւ մի փորացաւ չունենան, այդպէս հեշտ ու հանգիստ ֆրօնտները չեն փոխի մեր բարեպաշտ, քրիստոսասէր, հայրենիքի բարօրութեան ջերմ նախանձախնդիրները։

Կանանց ձայնատւութեան իրաւունքը ընդհանրապէս նոր բան չէ, եւ նրանց քաղաքական ձայնի իրաւունքը փոքր ինչ նոր է միայն Եւրոպայում։ Տղամարդի եւ կնոջ քաղաքական հաւասարութիւնը թէեւ մեծ յեղափոխութեան ժամանակ արծարծվեց, սակայն գործնական հետեւանքներ չունեցաւ։ Առաջին անգամ Անգլիան եւ Ամերիկան հարցը գործնականօրէն ըմբռնեցին։

Անգլիայում քաղաքական էմանսիպացիօնի շարժումն սկսվեց 1865 թւին։ Շարժման նըպատակն էր ընտրողական իրաւունք ձեռք բերել միայնակ ապրող կանանց համար։ Երկու տարուց յետոյ Ջօն Ստիւարտ Միլլը մի համապատասխան առաջարկութիւն արեց համայնքների ժողովին, սակայն մերժվեց։ Ժամանակի ընթացքում կրկնվեց նոյն առաջարկը, սակայն չարունակ մերժվեց։ Բայց եւ այնպէս մերժողների առաւելութիւնը հետզհետէ նուազում էր, իսկ կողմնակիցների թիւն ընդհակառակը շատանում։ Շարժումը աջողութիւն ունեցաւ նրանով, որ կանայք հետզհետէ նորանոր իրաւունքներ ստացան կեանքի զանազան ասպարէզներում՝ Ամերիկայում, Անգլիայում, Ռուսաստանում եւ այլն. իսկ քաղաքական ընտրողական իրաւունք ձեռք բերին Միացեալ Նահանգներից մի քանիսում միայն։ Այս շարժումն առն, որի նպատակն է կանանց նորանոր իրաւունքներ ընձեռել եւ տղամարդի հետ հաւասար կացուցանել, մեծ ծաւալ է ստանում հետզհետէ եւ ժամանակ առ ժամանակ ծանրակշիռ աջողութիւն ունենում։

Այսպիսի մի աջողութիւն կըլինէր արդարեւ, եթէ կանանց քաղաքական ձայնի իրաւունքը վերջնականօրէն իրականութիւն ստանար Բելգիայում։ Քաղում ենք տեղեկութիւններ յիշեալ հետաքրքրական խնդրի մասին։ Հարցն ասպարէզ էր եկել նոր օրերս սօցիալիստների եւ արմատականների բուռն ագիտացիայի շնորհով, որոնք պահանջում են ընդհանուր ձայնատւութեան իրաւունք եւ ոչնչացումն տիրապետող ընտրողական կարգերի։ Արմատականների պարագլուխը, Ժանսօն, առաջարկեց պատգամաւորների ժողովին, որ բոլոր բելգիացիք, ամենմէկը մի ձայնի իրաւունքով, վճռեն—արդեօք հարկաւո՞ր է ներկայ ընտրողական կարգը պահպանել, թէ պարզ ընտրողական ընդհանուր իրաւունք ձեռք բերել։ Այս առիթով ծագած սուր վիճաբանութիւնները շատ օրեր քաշեցին։ Այդ վիճաբանութիւնները պախարակեցին ներկայ ընտրողական կարգերը եւ ընդհանուր ձայնի իրաւունքի յաղթական ոյժը պարզապէս ցոյց տուին։ Առաջարկութիւնը թէեւ 85 ձայնով 50-ի դէմ մերժվեց, որի ժամանակ դօքտրինէր ազատամիտները—այսինքն որոնք թէեւ ազատամիտ, բայց գիտնական-տեսական բնաւորութիւն ունեն եւ գործնականում հակառակ ընթացք են բռնում—ըստ սովորականին կղերականների մեծամասնութեան հետ ձայն տուին, սակայն այդ մեծամասնութիւնը չը կարողացաւ ծածկել, որ դրանով մի շատ չնչին, վըտանգաւոր յաղթանակ է տարել եւ որ ընդհանուր ընտրողական իրաւունքի առաջ այլեւս ոչ մի խոչընդոտ ու պատուար չէ կարելի դնել։

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ

—

Յուլիսի 5-ին

Եթէ կայ մի առաջնակարգ խնդիր մեր քաղաքի հասարակութեան համար,—դա ջրի հարցն է, որ զբաղեցնում է ամենքին։ Տարիներից ի վեր այդ հարցը առօրեայ խնդիրների կարգն է անցել, հրապարակի վրա դրվել, մտքեր պղտորել, եւ անձեռնհաս անձինքների եւ նրանց անձնական կապրիզների շնորհիւ, դարձել մեռելութեան մատնվել։ Դա առաջնակարգ խնդիր է մեզ համար մանաւանդ այն պատճառով, որ ջուր ունենք, բայց չենք կարողանում օգտվել։ Ջրամբարը, որ գտնվում է քաղաքի մի ծայրում, «Խաչեր» թաղամասում, պարունակում է անհագին քանակութեամբ բիւրեղանման սառն ջուր, որը իր առողջարար յատկութեամբ յայտնի է ամենքին։ Այդ ջրերից առատօրէն օգտվում են «Խաչերի» թաղականները, իսկ միւս թաղաբաժինները, որոնք միայն կէս վերստ են հեռու գտնվում, զուրկ են այդ անման ջրերից եւ դատապարտված են հորերի նեխված ջուրը գործածել՝ ի վնաս իրանց առողջութեան։

Բացի քաղաքում ջուր բերելուց, միտք է յղացել նաեւ սարերից ջուր հանել՝ թէ տափարակները մասամբ ոռոգելու եւ թէ անասունների համար։ Շատերին յայտնի է, որ Նոր-Բայազէտի ամբողջ դաշտավայրը անջրդի է. ցանքերը պապակում են առանց ոռոգվելու. ոչ մի բուսականութիւն ամառվայ ընթացքում ջրի երես չէ տեսնում, բացի անձրեւից, որի վրա այնքան էլ յոյս չէ կարելի դնել։ Միւս կողմից՝ քաղաքի տասնեակ հազարաւոր անասունները օրն ի բուն ծարաւ են անցկացնում արօտներում արածելիս եւ դաշտերում բանելիս։ Միմիայն երեկոներին տուն վերադառնալիս ջրի երես են տեսնում, որի ազդեցութեան տակ անասունները ոչ չաղանում են եւ ոչ պարարտանում, այլ գնալով նիհարանում են եւ աշնան վերջերին՝ կմախք դառնում, կթի կովերը մանաւանդ թէ քիչ կաթ են տալիս եւ թէ շուտ ցամաքում։

Այդ բոլորը աչքի առաջ ունենալով, գաւառապետի պաշտօնակատար պ. Ս. Ղորղանեանցի ձեռներէցութեամբ հրաւիրված է մի վարպետ, որը խոստանում է սարերից «քահրիզներով» ջուր հանել եւ դաշտերում տարածել։ Միւս կողմից հրաւիրված է նաեւ նահանգական ինժեներ պ. Միրզոյեան, որը շուտով գալու է այստեղ՝ թէ տեղական աւագ եկեղեցու յատակագիծը եւ թէ աղբիւրների գիծը եւ նախահաշիւը կազմելու համար։ Տեղական հասարակութիւնը համակրելով պ. Ղորղանեանցի մտքին, ամեն կերպ համաձայն է ջուր հանելու վերաբերմամբ, որ կարող է քաղաքի վրա ծախս նստել միայն մի քանի հազար րուբլի, իսկ նա, համեմատած ջրից ստացված օգուտների հետ՝ ինչպէս ասում են՝ «մի կաթիլ ջուր է ծովի մէջ»...

Ցիշելու ենք սակայն, որ վերոյիշեալ վարպետը, որ առ այժմ զբաղված է քաղաքին մօտ գտնված մի փոքրիկ սարի տակ տօննել փորելու փորձերով, մեր գաւառի Սուխոյ-Ֆօնտան գիւղում ջուր հանեց դարձեալ «քահրիզներով»—ստորերկրեայ տօննելներով։—Մի քանի ստորերկրեայ ներքնանցքներ փորելով եւ իրար խառնելով՝ ջուր գոյացրեց եւ վազեցրեց դէպի գիւղը, որը այս րոպէիս օգտվում է այդ ջրից։ Կարիք չը կայ ասելու, որ Սուխոյ-Ֆօնտան՝ «Զոր աղբիւր» գիւղը, իր հիմնարկութեան օրից, տասնեակ տարիների ընթացքում, տառապում էր ջրի պակասութիւնից, իսկ այժմ նոյն իսկ ջուր է ծախում տարեկան 5—600 րուբլու ճանապարհի վրա բանող ֆուրգոնների եւ կառքերի ձիերին խմեցնելու համար։

Գ. Մինասեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Գորի, յուլիսի 13-ին

«Մշակի» № 124-ի ներքին լուրերի մէջ տպված էր Գորուց հետեւեալ տեղեկութիւնը։ Իբրթէ ս. Ստեփաննոս եկեղեցում՝ ննջեցեալը մէջտեղ դրած եւ եկեղեցին էլ ժողովրդով լիքը, «խորհուրդ խորին» ասելու ժամանակը՝ երկու քահանաներ ժամասացութիւնը խանգարեցին, իրար հետ վէճի բռնվեցին եւ իրար լաւ հայհոյեցին, խայտառակեցին, փիլոնները վրաներից հանեցին եւ եթէ ժողովուրդը չը միջամտէր, բանը մուշտի կռւի էր հասնելու։

Որովհետեւ դէպքը պատահել է մեր եկեղեցում եւ խօսողներից մէկն էլ ես եմ, ուստի աւելորդ չեմ համարում հետեւեալ բացատրութիւնը տալ։

Եղելութիւնը հետեւեալն է։ Իմ հանգուցեալ ծխական Ցակոբ Ոսկանեանց իր կենդանութեան ժամանակ իմ ձեռքով գրել տուեց իր կտակը, ի մէջի այլոց մի ձեռի փոքր խաչ, մի մասնատուփ ու երեք փոքր անգործածելի արծաթեղէն յատկացրեց մեր եկեղեցուն, որոնց արժէքը ընդամենը հազիւ հասնի 20—25 րուբլու։ Եկեղեցում մի քանի անձինք խնդրում են հրաւիրված Սահակ քահանայ Տէր-Մինասեանցին, որ քարոզ խօսի։ Տէր հայրը վարձատրութիւն է պահանջում իր քարոզի համար։ Նրանք խոստանում են կտակած իրեղէնները, բացի խաչից, իրան տալ։ Տէր-հայրը պայման է դնում նախ ստանալ եւ ապա քարոզել։ Այդ պատճառով աղմուկ է ծագում, եւ աղմուկը այնքան մեծ էր, որ ես հանգիստ սրտով չէի կարողանում աղօթքը կարդալ, ուստի դուրս եկայ խորանից, տեսայ ձախակողմեան դասում տէր Սահակը, երեսը դէպի ժողովուրդը դարձրած, վիճում էր, ում հետ, չը գիտեմ։ Ես դիմեցի ժողովրդին խնդրելով կամ ննջեցեալի կամ եկեղեցու պատիւը պահել՝ չը խօսել, իսկ եթէ խօսելիք ունեն՝ խնդրեցի դուրսը խօսել, եւ չը խանգարել պատարագը։ Ժողովրդից ոչ մի պատասխան, իսկ Տէր-Սահակը վրաս բղաւելով ասաց, դու ով ես, որ հրամայում ես դուրս գնալ։ Տէր հօր անհանգիստ բնաւորութիւնը թէ ինձ եւ թէ ներկայ եղողներից շատերին յայտնի լինելով չը պատասխանեցի, վերադարձայ զգեստաւորվելու ու ասացի, թէ մինչեւ չը լռեն՝ չեմ դուրս գալ խորանից։ Զարմանում եմ պ. լրատուի վրա, չը գիտեմ, ինչպիսի քահանան թոյլ կը տայ իրան փիլոնը վրայից վեր առնել։ Ես չեմ նեղանում, դատափետեցէք մեր անկարգ արարմունքը, որքան կարող էք (գծին խրատ, սեւին սապոնը ինչ անի), միայն ճշմարտութիւնը ձեռից եւ խիղճը սրտից չը պէտք է թողնել։

Գէորգ քահ. Վարլամեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, յուլիսի 13-ին

Ինչպէս յայտնի է ձեզ, Թանդոյեան ս. Աստուածածին եկեղեցու հին եւ նոր երէցփոխները նոյն եկեղեցու չարաբաղդ հաշուի վերաբերմամբ մի բանակռիւ են սկսել։ Նոր երէցփոխ պ. Խաչատուր Տէր-Մարգարեանցը հարայ է տալիս, պնդում, թէ նախկին երէցփոխ պ. Ս. Ղամազեանից ոչ մի հաշիւ չէ ստացել, իսկ նա բարկանում, աքնում է. ցոյց տալ, թէ հաշիւը տուել, վերջացրել է եւ ինքն արդար է։ Բայց որովհետեւ «Մշակի» №№ 108, 123 եւ 141-ում իմ ներկայութեան վրա են մատնացոյց լինում, թէ իրողութիւնը կատարվել է ի մէջի այլոց եւ իմ ներկայութեամբ, ապա իմ վկայութիւնը պէտք է նշանակութիւն ունենայ թէ երկսի եւ թէ ընթերցող հասարակութեան համար, ուստի խնդրում եմ խմբագրութիւնից տպագրել այս նամակը։

1) Իւրաքանչիւր ազնիւ եւ գործող մարդ, լինի նա երէցփոխ, թէ մի այլ ընտրված պաշտօնեայ, իր պաշտօնավարութեան վերջին օրը՝ աքուան երեսին, օրէնքի, պատուի զգացմունքի եւ խղճմտանքի համաձայն, արդէն պատրաստի հաշիւը եւ իր պաշտօնավարութեան ժամանակի գործունէութեան տեղեկագրի հետ նաեւ բոլոր գործերն ու թղթերը պէտք է ներկայացնէ անշուշտ իրան ընտրող ժողովրդին եւ յանձնէ իր յաջորդին։ Ցաւօք սրտի վկայում եմ, որ այս պարտաճանաչութիւնից եւ քաղաքավարութիւնից մինչեւ օրս զուրկ է Թանդոյեան եկեղեցու նախկին երէցփոխ Ս. Ղամազեանը, որ ոչ միայն այդպէս չը վարվեց, այլ եւ փախչելով ծխական ժողովներից եւ հոգեւոր իշխանութեան հրաւէրներից, ձգձգեց եւ դեռ ձգձգում ու կասկածների առիթ է տալիս։

2) Իրաւ է, որ պ. Ս. Ղամազեանից իմ ներկայութեամբ ոչ մի հաշիւ չը ստացաւ նոր երէցփոխ Խ. Տէր-Մարգարեանցը, այլ մի մատեան, մի գերեզմանատան պլան, մի պուդ մոմ (եւ ոչ թէ հարիւր մանէթի, գործակալ Մանդակունին սխալմամբ չը ծախված մոմը 50 ր. փոխանակ 100 է գրել) եւ 295 ր. 25 կ. դրամ ստացաւ գործակալ հայր Մանդակունին եւ ապա իր պատասխանատուութեամբ յետոյ եկեղեցում, յանձնեց պ. Տէր-Մարգարեանցին, որ չէր ստանում, պատճառաբանելով, թէ «ես չեմ կարող ստանալ գործերի մասը, իսկ միւս մասը թողնել պ. Ս. Ղամազեանի մօտ եւ սպասել, ինձ պէտք է յանձնէք բոլոր մատեանները եւ գործերը», իսկ գործակալ հայրը, պ. Ղամազեանից չը կարողանալով առնել բոլորը, խնդրեց, որ Տէր-Մարգարեանցը ընդունէ եւ թէ ինքը շուտով մնացածն էլ կը ստանայ եւ կը յանձնէ։ Վերջինս զիջեց եւ ստացաւ, բայց յայտնեց գործակալին, որ ստացածի մէջ էլ ապօրինութիւն կայ։

3) Իրաւ է, որ պ. Ղամազեանը իր սեփականութեան պէս գործերի մի մասը՝ մի այլ մատեան, Թանդոյեանի կտակի պատճէնը եւ այլ հարկաւոր թղթերը մի կողմը դրեց եւ ասաց, որ չէ ուզում տալ. ճշմարիտ է նոյնպէս, որ պ. Ղամազեան խիստ անպատուեց թէ գործակալին, թէ նոր երէցփոխին եւ թէ միւս երկու միաբաններին, որոնցից Սահակ ք. Սահակեանը բացակայ էր, իսկ ինձ էլ անպատուեց՝ կարծելով, որ ես իր կրկին ընտրվելուն դէմ եմ եղել։

5) Գ. Ղամազեանը գրում է (№ 141). «Հաշիւները տեսնելու էի հրաւիրել եւ՛ եկեղեցու քահանաներին». սա սուտ է եւ զրպարտութիւն. եկեղեցու քահանաներից գոնէ ես ոչ մի հրաւէր չեմ ստացել, այլ իմ նրա տուն գնալը եղել է գործակալ հօր թախանձագին խնդրանօք. ես այնտեղ ներկայ եմ եղել, որպէս մի ծանօթ մասնաւոր անձն եւ ոչ թէ հաշուետես կամ մի այլ բան. իսկ հաշիւը պ. Ղամազեանը, կրկնում եմ, պէտք է տայ ծխական ժողովին եւ կամ նրա հաւատարմագիրն ունեցող հաշուետեսներին եւ ոչ թէ քահանաներին եւ կամ առանձին գործակալին։ Պարզ է, որ նա բացարձակ կերպով փախուստ տալով օրէնսդրութիւնից, ցանկացել է «տանտիրական» հաշիւ տեսնել. բայց նա, տեսէք, «աչքակապուկի» է խաղում եւ այդ բաւական չէ, դեռ իրան յանցանքն էլ ուզում է քահանաների վզին փաթաթել. գրում է միամտաբար. «Ես նրանց (քահանաներին) միայն գործի ամփոփ գրութիւնն էի ուզում ներկայացնել եւ յանձնել, որպէս զի նրանք իրանց կողմից ներկայացնեն ծխական ժողովին կամ ում իրանք կը ցանկանան»։ Ասացէք խնդրեմ, «աչքակապուկի» չէ սա. ո՞ր օրէնքով է ծխական ժողովին ներկայացնելու իրաւունքը քահանաների ձեռքը տալիս եւ կամ ինչպէս է համարձակվում ասել «կամ ումը իրանք կը ցանկանան». չիլափլաւ է եկեղեցու հաշիւը, որ ում ցանկանանք, նրան տանք։ Նրան հրաւիրում, ասում են՝ արի քեզ ընտրող ժողովրդին հաշիւ, եռամեայ գործունէութեան հաշիւ տուր, իսկ նա ասում է՝ քահանաներին եմ յանձնում էլի. իսկի լօգիկայ, իսկի աղ, խելք կայ պարոնի ասածումը։

Ետոյ պ. Ղամազեանը իր յայտնի մեղքն ուզում է քահանաների վզին փաթաթել, ինչպէս ասացի. գրում է. «Բայց նրանք հաշիւ տեսնելուց փախան, երեւի կարծելով, որ ես նրանց հրաւիրել եմ նրա համար, որ տանավարի հաշիւներս տեսնեն եւ վաւերացնեն»։ Սըխալվում է պարոնը, որովհետեւ պէտք է իմանայ, որ եթէ ես, Յուղուրեանցս, ի մէջի այլոց, «տանավարի» հաշիւներ տեսնել ու վաւերացնել իմանայի, վաղուց արդէն աւագ քահանայութիւն ստացած կը լինէի։

6) Գ. Ս. Ղամազեանը, որ իրան չը հասկացողի դերի մէջ է դնում իր գրութիւններով ու գործով, պէտք է հասկանայ, որ այլ բան է եռամեայ գործունէութեան հաշիւ տալը հրապարակապէս եւ այլ բան մի մատեան, մի պուդ մոմ... տալ գործակալին եւ ասել՝ ես գնում եմ Մանգլիս, մնաք բարեւ, մինչեւ յետ դառնալս կը մտածեմ հաշուետուութեանս ելքի մասին... Բայց ուրիշ ինչ կարող են ասել մեր երէցփոխները, երբ հայ ժողովուրդը եւ հոգեւոր իշխանութիւնը քրիստոնէաբար ներում են նրանց սխալներն ու վատնումներն անգամ։

7) Իսկ ինչ վերաբերում է «Մշակի» № 123-ում նոր երէցփոխի ասածին, թէ ինչու ես «լռում» եմ, չեմ բողոքում պ. Ս. Ղամազեանի անքաղաքավարութեան, անպատուութեան դէմ, պէտք է պատասխանեմ, որ ես հիւանդ մարդկանցից բողոքելու սովորութիւն չունեմ։

Յարութիւն քահ. Յուղուրեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Կիրակի, յուլիսի 22-ին, Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորովնայի անուանակոչութեան տօնի առիթով պատարագ եւ մաղթանք կատարվեցին Սիօնի մայր-տաճարում, հայոց ս. Նշան եկեղեցում, ինչպէս նաեւ կաթօլիկների եւ բողոքականների եկեղեցիներում։ Մաղթանքներ կատարվեցին եւ մահմեդականների մզկիթներում ու

Կղերականները յանկարծ մի արմատական միջոց հնարեցին։ Նրանք մտածեցին. «Եթէ ընդհանուր ձայնատուութեան իրաւունքն արդէն ընդունվելու է անխուսափելի կերպով, այն ժամանակ մենք մի քայլ էլ առաջ կերթանք եւ կանանց էլ ընտրողական իրաւունքներ կը տանք»։ Եւ ահա կղերականների բանակում եւ մամուլում էլ հարց բարձրացաւ, որ ընդհանուր ձայնատու իրաւունքի խնդրի հետ նաեւ կանանց ձայնի իրաւունքը հանդէս բերվի։ Եւ այս պահանջն այնպիսի եռանդով ու խոհեմութեամբ են պատճառաբանում, որ անծանօթ մարդը կարող է խաբվել նրանց եզուիտական խաղերից։ Օրինակի համար նրանք, իբրեւ կանանց հարցի անկեղծ պաշտպաններ ու նախանձախնդիրներ, ասում են, թէ կնոջ մի քանի տարէնը մի անգամ ասպարէզ գալը չէ կարող նրա ընտանեկան պարտականութիւնների կատարելուն խանգարել. ընդհակառակը առիթ կը տայ իրանց շահերը առաւել լաւ գնահատել։ Ի՞նչու կարծել, որ այդ իրաւունքի ձեռք բերելովը մարդ ու կնոջ մէջ մեծ անբաւականութիւններ կը ծագեն, կամ կանայք իրանց ամուսիններին չեն ձայն տայ, այլ ուրիշներին, եւ այլն եւ այլն, որի իսկական սատանը սատրեւ կը բացվի։

Անցեան արդէն 19 դարեր, երբ կինը ոչ միայն եկեղեցում սովորված էր լռել, այլ եւ ամեն մի պետութեան մէջ, ուր հոգեւորականութիւնը տիրապետող էր հանդիսանում եւ իր ձայնը լսել տալիս։ Թէ քրիստոնէութիւնը, որպէս ասում են նաեւ շատ շատերը մեզանում, կանանց մի առաւել բարձր ու վսեմ պաշտօն է յատկացրել՝ դա այնպիսի բարեմիտ ու բարեպաշտ առասպելների թւին է պատկանում, որոնք պատմութեան անողոք քննադատութեան այլ եւս չեն կարող դիմանալ ու կը ջախջախվեն։ Ինչպէս եւ շատ ուրիշ բաներ, նոյնպէս եւ կնոջ ազատութիւնը կատարվում է առանց եկեղեցու եւ շատ անգամ նրա կամքի հակառակ, միմիայն քաղաքակրթութեան առաջադիմութեամբ եւ աշխարհային արդարատութեան միջոցով։ Եթէ բէլգիացի կղերականները կանանց ձայնատու իրաւունք են տալիս, այդ անում են միմիայն նրա համար, որովհետեւ նրանք կանանց միանգամայն իրանց կողմնակից են համարում։ Նրանք կամենում են կանանց միջոցով ընդհանուր ձայնատու իրաւունքը չէզոքացնել եւ իրանց քաղաքական նպատակները առաջ տանել ընտրողական գործերում.

Սկզբում դրանց գիտաւորութիւնն էր իրանց հակառակորդների մէջ երկպառակութիւն եւ պառակտումն գցել։ Իսկապէս ասած, հէնց այդ հակառակորդների, այսինքն սօցիալիստների մէջ, կանանց ձայնատու իրաւունքի խնդրում զանազան կարծիքներ էին տիրապետում, սակայն շուտով համաձայնութիւն կայացաւ։ Բանւորական կուսակցութեան ընդհանուր խորհուրդը ժողով ունէր մօտ օրերս վերոյիշեալ հարցի առիթով։ Կանանց ձայն տալու իրաւունքի հակառակորդների ներկայացուցիչը, Բերտրան, բացատրում էր, թէ բելգիացի կանանց ստուար մեծամասնութիւնը կղերականների ազդեցութեան տակն է եւ թէ նոյն իսկ շատ սօցիալիստների կանայք կղերականներին ձայն կը տան։ Այնպէս որ կանանց ձայնատու իրաւունք ձեռք բերելովը սարսափելի պարտութիւն կըկրէ սօցիալիզմը, որ օրհասական կարող է լինել նրա համար։ Ընդդիմախօսները պնդում էին թէ՝ շատ կարելի է, նոյն իսկ հաւանական է, որ կանայք, որոնք մինչեւ այժմ քաղաքական կեանքից հեռու են մնացել՝ բոլորովին կղերականների ազդեցութեան տակ լինեն ընկած, այնպէս որ նրանց ձայն կը տան եւ այդպիսով կղերականութեան ոյժը կամրապնդվի հետզհետէ։ Սակայն կանանց այդ իրաւունքը բստ ինքեան քաղաքական դաստիարակութեան, կրթական մի զօրեղ միջոց է եւ միանգամայն ապահով կարելի է համարել, որ կանայք վերջ ի վերջոյ կը յարեն սօցիալիզմին։ Կղերականութեան վերջն արդէն հասել է։ Եթէ նա իր ապագան ներկայի համար զոհում է, այդ աւելի վատ իր համար։ Բանւոր դասակարգը իր ապագայի համար թող մի քանի ընտրական պարտութիւններ կրէ, ոչինչ։ Կանանց ձայնատու իրաւունքը պատկանում է իրաւունքների հաւասարութեան, որ սօցիալիստների ծրագրի հիմքն է կազմում։ Վերջապէս կղերականութիւնը հարցը ասպարէզ է հանում, որպէս զի սօցիալիստների մէջ պառակտումն առաջացնէ, սակայն իր նպատակին այդպէս դիւրութեամբ չի հասնի։ Նա առանց երկար խորհելու այնպիսի քայլի չի դիմի, որ իր համար օրհասական հետեւանքներ կարող է ունենալ։

Բերտրանը յայտնեց, որ ինքն այդ պատճառաբանութիւններով միանգամայն համոզվեց եւ անցնում է մեծամասնութեան կողմը։ Համարեա միաձայն հետեւեալ որոշումն է կայանում։ «Ընդհանուր ժողովը յիշեցնում է բանւորական կուսակցութեան անդամներին եւ խմբերին նախկին այն վճիռները, որոնք վերաբերում են երկու սեռերի քաղաքական հաւասարութեան։ Մի եւ նոյն ժամանակ խնդրում է, որ ագիտացիան կանանց շրջաններում նոր եւ բուռն եռանդով տարածեն»։

Ցամենայն դէպս, մօտալուտ ապագան շուտով ցոյց կը տայ, թէ արդեօք կղերականները սօցիալիստներին սարսափեցնելու համար էին կամենում ռումբեր արձակել, թէ իսկապէս լուրջ կերպով որոշել են իրանց դիտաւորութիւններն առաջ տանել։ Մի կատարեալ խայտառակութիւն կը լինի, եթէ կանանց իրաւունքներին այդպէս թունդ պաշտպան կանգնելուց յետոյ, երբ որ իրանց հաշիւները սխալ դուրս գան, այսինքն երբ հակառակորդների բանակում չը կարողանան պառակտումն ձգել՝ կատարեալ խայտառակութիւն կը լինի, ասում ենք, եթէ այս բոլորից յետոյ յանկարծ թողնեն մրցութեան դաշտը եւ յետ նահանջեն։ Ինչ որ էլ լինի, հարցը բաւական հետաքրքրական կերպարանք է ստացել։

Ի. Խանաձորեան

հրէաների սինագոգայում։ Քաղաքը առաւօտվանից զարդարված էր դրօշակներով եւ երեկոյեան լուսավառված ճրագներով։

—

Յուլիսի 22-ին Թիֆլիսի Թանդոյեան եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց Գրիգոր Ջանշեանի մահվան տարեդարձի առիթով, որ լրացաւ յուլիսի 17-ին։ Եկեղեցու մէջ դրված էր դագաղակիր, որ ծածկված էր կենդանի ծաղիկներով։ Հոգեհանգիստ կատարեցին Յուսիկ եւ Բենիկ վարդապետները եւ ութ քահանաներ։ Բենիկ վարդապետը քարոզ ասաց, որի մէջ բացատրեց հանգուցեալի հասարակական նշանակութիւնը եւ այն կորուստը, որ հայերս ունեցանք յանձին նրա։ Բենիկ վարդապետը գեղեցիկ է խօսում, թէեւ գռեհկական արտաբերութեամբ ու չեչտերով եւ չափազանց ծաղկացրած ոճով։ Վատ չէր լինի, որ Էջմիածինը, որ այնքան քիչ քարոզիչներ ունի, Բենիկ վարդապետին նշանակէր յատուկ շրջիկ քարոզիչ, ազատելով նրան զանազան «լիազօրութիւններից» եւ թեմական դպրոցները նրանից։ Հոգեհանգստին ներկայ էր սակաւաթիւ հասարակութիւն, որի մէջ մեր դիպլօմաւորներից մենք նկատեցինք միայն երեք իրաւաբանի եւ մի բժշկի։ Հայ դիպլօմաւորները, ինչպէս յայտնի է, կարծում են, թէ դիպլօմը միայն արտօնութիւններ է տալիս մարդուս եւ իրաւունք՝ յաւակնոտ լինելու, իսկ պարտականութիւններ չէ դնում ոչ ոքի վրա։

—

«Русскія Вѣдомости» լրագիրը հաղորդում է հետեւեալը. «Յուլիսի 17-ին, Գրիգոր Ջանշեանի մահվան տարեդարձի օրը, Մոսկվայի հայոց եկեղեցում, հայոց եկեղեցիների տեղական խորհրդի նախաձեռնութեամբ, տեղական հայ քահանայ Նազարեանց պատարագ մատուցեց եւ հոգեհանգիստ կատարեց հանգուցեալի յիշատակին։ Եկեղեցում հաւաքվել էին նրա յարգողներից շատերը։ Ներկայ էին, ի միջի այլոց, երդուեալ հաւատարմատարների խորհրդի նախագահ Կրիւկով, նրա օգնական Մուրօմցեվ, խորհրդի անդամներ՝ Ստոլպօվսկի, Կոզրան եւ Վոկաչ, մի քանի փաստաբաններ, «Русск. Вѣдомости» լրագրի աշխատակիցները, մի քանի ուրիշ պարբերական հրատարակութիւնների ներկայացուցիչներ, թատրօնապետ Ֆ. Ա. Կորշ, Մոսկվայի հայոց եկեղեցական խորհրդի անդամները, մի քանի ուսանողներ եւ այլն։ Հոգեհանգստից յետոյ Նազարեանց քահանան հայերէն քարոզ ասաց, նուիրված հանգուցեալի յիշատակին։ Նրանից յետոյ խօսեց հայ երիտասարդ բանաստեղծ Ալ. Ծատուրեան։ Պ. Ծատուրեան շեշտեց գլխաւորապէս հանգուցեալի բարեգործական գործունէութիւնը, որ նշանաւոր տեղ կը բռնէ հայ տաբեգրութեան մէջ։ 1894—96 թւերի թիւրքական գազանութիւնները հանգուցեալին դրդեցին դուրս գալ թշուառներին օգնելու ասպարէզը, եւ նա արեց այն, ինչ որ չարեց ոչ մի հայ հարուստ, թէեւ նրա ունեցածը միայն խելքն ու գրիչն էր։ Հանգուցեալին վաղաժամ գերեզման տարաւ այն ծանր աշխատանքը, որ նա յանձն էր առել «Եղբայրական օգնութիւն» ժողովածուն հրատարակելու համար։ Այդ հրատարակութեամբ հանգուցեալն ուզում էր ոչ միայն նիւթական օգնութիւն հասցնել իր թշուառացած ազգակիցներին, այլ եւ համակրութիւն զարթեցնել դէպի նրանց՝ մեծամեծների եւ հզօրների սրտում։ Ճառախօսը վերջացրեց իր ճառը հետեւեալ խօսքերով. «Այժմ որբերը աղօթում են նրա սիրառատ հոգու համար եւ օրհնում են նրա թանգագին յիշատակը. որբի աղօթքը ուրիշ աղօթքներից շուտ է հասնում երկնքին, եւ թշուառների օրհնութիւնը աւելի մօտ է Աստուծու սրտին»։ Ժամի $1^1/_2$-ին հայոց գերեզմանատանը հայոց հոգեւորականութիւնը հոգեհանգիստ կատարեց հանգուցեալի գերեզմանի վրա, որ զարդարված էր կենդանի ծաղիկներով։ Հոգեհանգստին ներկայ էին միայն մի քանի հոգի, գլխաւորապէս հայ գաղութի անդամներից։ Հոգեհանգստից յետոյ պ. Ա. Ստոլպօվսկի ճառ ասաց։ Գերեզմանի վրա դրված էին պսակներ—Մոսկվայի հայ հասարակութիւնից սպիտակ ժապաւէնի վրա—«Թշուառների բարեկամին» մակագրութեամբ եւ մի ուրիշ պսակ՝ «Թանգագին բարեկամին» մակագրութեամբ.

—

Անդրկովկասեան երկաթուղու վարչութիւնը Պետերբուրգից տեղեկութիւն ստացաւ, որ նրան կրեդիտ է բացած մասնակցելու համար Կովկասեան ցուցահանդէսին։ Յիշված երկաթուղու վարչութիւնը մտադիր է, ի միջի այլոց, ի ցոյց դնել զանազան վագոնների օրինակներ, ինչպէս օրինակ ձուկ տեղափոխելու համար յարմարեցրած վագոններ, ցիստէրններ՝ ջուր եւ նաւթ տեղափոխելու եւ այլն։

—

Զանգեզուրի գաւառի Նորաշէնիկ գիւղում, ինչպէս հաղորդում են «Тифлис. Листокъ» լրագրին, Բագուի նաւթագործ պ. Գ. Ի. Տէր-Մարգարեան կառուցանում է շինութիւն գիւղական դպրոցի համար։ Շինութիւնը կը նստի մօտաւորապէս 20 հազար րուբլի։ Բացի դրանից պ. Տէր-Մարգարեան մինչեւ իր մահը տալիս է ժողովրդական դպրոցների դիրեկցիային տարեկան 1200 րուբլի այդ դպրոցի պէտքերի համար։ Դպրոցը կը լինի երկդասարանեան, պետական եւ նրա մէջ պիտի ուսում ստանան Դայմա-Դաղլու, Նորաշէնիկ, Ներքին եւ Վերին Խոտանան, Առաջաձոր եւ Օխտարա գիւղերի երեխաները։ Թղթակիցը, նկարագրելով Զանգեզուրի գաւառի կրթական խեղճ դրութիւնը, ցանկալի է համարում, որ պ. Տէր-Մարգարեանի օրինակին ուրիշ ունեւորներից էլ հետեւեն։

—

«Рус. Вѣд.» լրագրին հաղորդում են Պետերբուրգից, թէ այնտեղ է հասել Տրանսվաալի հանրապետութեան նախագահի քարտուղարը մի շատ կարեւոր յանձնարարութեամբ։ Լուրերին նայելով,—ասում է լրագիրը,—Կրիւգէր առաջիկայ աշնան սկզբին կը գայ Ռուսաստան։

—

Նոյն լրագրին հեռագրում են Վլադիկավկազից, թէ յուլիսի 17-ին հայ երիտասարդութիւնը հոգեհանգիստ է կատարել տուել հայոց եկեղեցում Գ. Ջանշեանի յիշատակին։

—

Կարլսբադից «Рус. Вѣд.»-ին հեռագրում են, որ այնտեղի ռուսաց եկեղեցում յուլիսի 17-ին հոգեհանգիստ է կատարվել Ջանշեանի յիշատակին։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Յուլիսի 18-ին, չորեքշաբթի առաւօտ, ժամը 8-ին, քաղաքային ձայնաւորները, քաղաքագլխի հետ միասին, ներկայացան Գանձակի պ. նահանգապետին, որը Զանգեզուրի գաւառից վերադառնալիս մի քանի ժամով իջեւանել էր հիւրանոցում։ Վայելուչ եւ սիրալիր ընդունելութեամբ հանդերձ՝ պ. նահանգապետը մատնացոյց արեց այն հանգամանքի վրա, որ քաղաքային վարչութիւնը, ինչպէս եւ գաւման, գրեթէ ոչինչ չեն անում քաղաքի բարեփոխութեան եւ առաջադիմութեան համար։ Գանձակը, աւելացրեց պ. նահանգապետը, անհամեմատ աւելի արագ քայլերով է առաջ գնում. եւ այդ բանը պէտք է վերագրել թէ քաղաքագլխի եւ թէ ձայնաւորների անխոնջ գործունէութեան եւ ջերմ եռանդին։ Այնուհետեւ, դառնալով մօտիկ ապագայում տեղի ունենալիք նոր քաղաքագլխի ընտրութեան խնդրին, պ. նահանգապետը ցանկութիւն յայտնեց, որ Շուշու համար այս անգամ ընտրվի մի երիտասարդ, զարգացած եւ գործունեայ անձն, որպէս զի կարելի լինի բարձրացնել քաղաքը իր ներկայ ընկած վիճակից։ Այսօրինակ ճիշդ նկատողութեան եւ խմաստուն խորհրդի դէմ բերան բացին քաղաքագլուխը եւ ձայնաւորներից մի երկուսը եւ երկար ու ձանձրալի կրկնութիւններով աշխատեցին արդարանալ եւ ապացուցանել, որ իրանց անգործունէութեան պատճառը քաղաքի աղքատութիւնն է, միջոցների սղութիւնը եւ այլ այսպիսի բաներ։ Ալեզարդ եւ կրծքի վրա չքանշան ունեցող ձայնաւորներից մէկն էլ աւելացրեց, որ մեզ հարկաւոր է ոչ թէ երիտասարդ, այլ փորձառու եւ խելօք գլուխ ունեցող քաղաքագլուխ։ Դրա հետ միասին նա անպայման անհրաժեշտ համարեց ցուցամատը դնել իր մազազուրկ գագաթի վրա, հասկացնելու համար՝ թէ ահա որտեղ է խելքը եւ ինչպիսի մարդ է հարկաւոր Շուշու քաղաքագլխի պաշտօնում։ Պ. նահանգապետը հիմնովին ջրեց մեր հռետորների փաստաբանութիւնը եւ դարձեալ քաղցր ու քաղաքավարի կերպով արձակեց նրանց։ Նրա զրոյցը շատ հաճելի տպաւորութիւն թողեց հրաւիրվածների վրա»։

—

ԱԶԱՏԻԿԻՑ (Դարալագեազի գաւառ) մեզ գրում են. «Երկար ժամանակ է, որ անձրեւներ չեն գալիս։ Սաստիկ երաշտի պատճառով մեզանում գարնանացանը անմխիթար վիճակի մէջ է»։

—

ՆԱԻՐՈՒՐ գիւղից (Ղազախի գաւառ) մեզ գրում են յուլիսի 5-ին. «Զորաթան գիւղի բնակիչ Ս. Մ. երբ վերադառնալիս է եղել դաշտից, ձիով ցորեն բեռնած, Հունուտ անուանված տեղում պատահում է երկու աւազակի, որոնք խլում են նրա բեռնով ձին ու տանում։ Էլի Ղրղի գիւղացի Սիմոն Լօրիեան եւ Յովհաննէս Դալլաքեանը, սար գնալիս՝ գիւղից 3 վերստ վերեւ Զինգիլ անուանված տեղը, 3 աւազակ առաջները կտրում են եւ ուղղակի հրացան արձակում, հայհոյելով, հրամայելով, որ դէպի մօտիկ անտառը գնան։ Մենք յայտնել էինք, թէ Ղուլալի գիւղացի մէկ ծերունի՝ իր հարսի հետ սար գնալիս, աւազակները բռնում չարչարում են։ Այժմ լսում ենք, որ հարսը վախճանվել է վախից եւ չարչարվելուց։ Յուլիսի 10-ին, Թօվուզ գիւղում, հրացանով վիրաւորեցին եւ բռնեցին մի աւազակի՝ երբ նա փախչում էր գողացած ձին իր հետ։ Բերդ գիւղում Ե. եւ Գ. Մելիքեանների 40 հատ ձին իլխով գողացել են Մուրղուզ սարից եւ ցրիւ տուել Ե. Մելիքեանի 8 մեղուների փեթակը, մեղրը կտրել եւ ոչնչացրել»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Россія» լրագրին հեռագրում են Լոնդոնից. «Երէկ, յուլիսի 16-ին, անգլիական պարլամէնտի գիշերային նիստի ժամանակ տեղի ունեցաւ մի փոթորկալից տեսարան, որ վերջացաւ իրլանդական «անհաշտ պատգամաւորներից» երկուսի, Րէդմօնտի եւ Օ'Բրիէնի արտաքսմամբ նիստի դահլիճից։ Այս դէպքը վերին աստիճանի ծանր տպաւորութիւն թողեց քաղաքական շրջանների վրա»։

—«Standard» լրագրի թղթակիցը հաղորդում է Կապշտադտից, թէ այնտեղ յամառութեամբ լուրեր են պտտում, որ Կիտչեներ օգոստոսի կէսին կը թողնի հարաւ աֆրիկական զօրքի հրամանատարի պաշտօնը ու կը վերադառնայ Անգլիա, ուր հինգ ամիս հանգստից յետոյ կը նշանակվի հնդկական զօրքերի գլխաւոր հրամանատար։ Նրան յաջորդ հարաւային Աֆրիկայում համարում են սէր Բինդոն Բլուդին։

—Կաթօլիկ պատէր Րէյնալ, մամուլի ներկայացուցիչներից մէկի հետ խօսելիս, յայտնեց, թէ դոմինիկեանները վճռել են խնդրել ֆրանսիական կառավարութիւնից, որ նա թոյլ տայ այդ կրօնաւորական միաբանութեանը մնալ Ֆրանսիայում, իսկ բենեդիկտեանները, ընդհակառակը, վերջնականապէս հեռանում են Ֆրանսիայից։

—Կ. Պօլսից «Temps» լրագրի թղթակիցը գրում է, թէ թիւրքական մինիստրներից մէկը հրաժարվեց կատարել սուլթանի նոր կարգադրութիւնը արձակելու եւրոպացի վարժուհիներին։ Նա յայտնեց, թէ «շատ ցաւում է, բայց չէ կարող հնազանդվել այդպիսի պահանջին եւ կը թողնի իր տանը այն վարժուհիներին եւ ուսուցչուհիներին, որոնք ծառայում էին նրա մօտ եւ առաջ»։ Թիւրքական կառավարութիւնը ոչ միայն հալածանք է յարուցել եւրոպացի ուսուցիչների եւ ուսուցչուհիների դէմ, այլ եւ եւրոպական մօդաների եւ սովորութիւնների դէմ, եւ այժմ թիւրք մայրերին խստիւ արգելված է հագցնել իրանց երեխաներին եւրոպական տարազով շորեր ու դնել նրանց գլուխը եւրոպական գլխարկներ թիւրքական ֆէսի փոխարէն։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

21 յուլիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բարձրագոյն ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ «Կայսր Ալէքսանդր III» զրահակիր նաւի ջուրն իջեցնելը։

ԳՐՕԴՆՕ։ Տասներկու միլիօն ֆօնդից, որ նշանակված է արտակարգ ծախքերի համար 1901 թւականի ընթացքում, տրվեց Բրէստին, քաղաքային պարտաւորական ծախքերը ծածկելու համար, 25,000 րուբլու փոխառութիւն, 10 տարով։

ՕԴԷՍՍԱ։ Ռուսական ընկերութեան «Պոտեօմկին» շոգենաւը, որ բեռնաքանչիւր գիշեր մարդիկ է տեղափոխում դէպի Նիկօլաեվ, ընդհարվեց Վէրատէրի «Րուսալկա» մարդատար շոգենաւի հետ, որ գնում էր Խերսոն։ «Րուսալկան» սաստիկ վնասված է. ճանապարհորդներին վերցրեց «Պոտեօմկին» եւ հասցրեց Նիկօլաեվ։

ՏԻՒՄԵՆ։ Վերջացած տօնավաճառը հանդարտ անցաւ. լաւ առուծախս կար միայն կաշիների. այս ապրանքից բերել էին այս տարի աւելի, քան անցեալ տարի։ Գները ստոր էին անցեալ տարվանից։

ՏԱՄԲՕՎ։ Յուլիսի 19-ի գիշերը լոյս քասանը, Տամբօվի գաւառի Նիկօլսկի գիւղում այրվեցին 106 տներ, կալերում դարսված հացահատիկները, անասունների կերակրի ամբողջ պաշարը եւ գիւղացիների ամբողջ շարժական կայքը։ Հրկիզեալների դրութիւնը յուսահատական է։

ՊԵԿԻՆ։ Լիխունգշանգ երեկ լուրջ կերպով հիւանդացաւ, բայց այսօր նրա առողջութիւնը համեմատաբար լաւ է։

ՍՕՖԻԱ։ Լուրերին նայելով, ռուսական նաւատորմը, փոխ-ծովապետ Գիլդեբրանդի հրամանատարութեամբ, Վառնայ կը գայ յուլիսի 22-ին։ Նաւատորմին դիմաւորելու համար ճանապարհ կընկնեն այնտեղ մինիստրներ Կարավէլօվ, Սարաֆօվ եւ Պապրիկօվ։

ՊԱՐԻԶ։ «Ֆիգարօյի» աշխատակցին Կրիւգէր ասաց, թէ չի աշխատի միջամտութիւն առաջ բերելու. միջամտութիւնը ինքն իրան պէտք է գայ։ Բօէրները զինաթափ չեն լինի, եթէ նրանց անկախութիւնը չապահովվի։ Նրանք ամեն տեսակ դրամական զոհողութիւններ կանեն, բայց ազատութիւնը չեն զոհի։

ՍԱՅԳՕՆ։ Օրլէանեան պրինց Հէնրիխի առողջական դրութիւնը վատացաւ. ոյժերը թուլանում են։

ՀԱԱԳԱ։ Կրիւգէր իր ուղեկիցների հետ Շէվինինգէնից վերադարձաւ Գիլվէրսում։

ԲԵՐԼԻՆ։ Կայսրը հրաժարվեց մասնակցել Էմդէնում, Կուկսհաֆէնում, Համբուրգում եւ Վիլհէլմսհաֆէնում տեղի ունենալիք հանդէսներին, որովհետեւ տեղեկութիւն է ստացված, թէ այրի կայսրուհի Վիկտօրիայի առողջական դրութիւնը վատացաւ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Պեկինի գերմանական դեսպանը ուղարկեց Ցինի հեռագիրը, որի մէջ ասված է, թէ ցզունգ-լի-եամէնը փոխված է արտաքին գործերի մինիստրութեան եւ Ցին նշանակված է այդ մինիստրութեան նախագահ։

ԲԼՈՒՄՖՕՆՏԷՆ։ Նախագահի հօրեղբօրորդի Գերմանուս Շտէյն սպանվեց Ֆիկսբուրգի մօտ։

ԿԱՊՇՏԱԴՏ։ Կիմբէրլէյից հաղորդում են, թէ բօէրները եւ ապստամբները մտան Բարկլիվէստի շրջանը. ուրիշ բօէրներ եւ ապստամբներ գտնվում են Սէդարեան լեռներում, Կլանվիլեամի մօտ։

ՊԱՐԻԶ։ «Gaulois» հաւատացնում է, թէ Ֆրանսիայի եւ Մարօկկօյի մէջ կապած դաշնադրութիւնը ապահովում է այն դիրքը, որ Ֆրանսիան բռնել է Ալժիրի հարաւում. իրաւունք է տալիս նրան ոստիկանութիւն կազմակերպել սահմանի վրա եւ այլն։ Մարօկկօ հրաժարվում է Սահարայից եւ յարմար պայմաններ է ընձեռում Ֆրանսիային ձեռքը ճանապարհ շինելու հարաւ-արեւմուտքում։

22 յուլիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Новое Время»-ն հաղորդում է. «Պատկերների եւ գեղարուեստական այլ արտադրութիւնների ցուցահանդէսները քաջալերելու համար նահանգներում, որոշված է մշակել ընդհանուր կանոններ՝ արտօնեալ տարիֆով տեղափոխելու գեղարուեստական արտադրութիւնները եւ տալ այդ իրաւունքը գեղարուեստի բոլոր հաստատութիւններին»։ Լրագիրները հաղորդում են, թէ «Կայսր Ալէքսանդր III» զրահակիր նաւը ջուրը իջեցնելու ժամանակ, յանկարծ բարձրացած ալեկոծութիւնը պոկեց բարձրացնելու կրանից դրօշակը, որի ձողով տեղն ու տեղ սպանվեցին պահպանութեան բաժանմունքի կառավարիչ գնդապետ Պիրամիդօվ եւ Նիկօլայ I կայսրի ծովային տեխնիքական ուսումնարանի աշակերտ Գուստօմեսօվ, վիրաւորվեց նոյն ուսումնարանի աշակերտ Պաւել Վան-Դէր-Բէրգին, իսկ թեթեւ վիրաւորվեցին աշակերտներ Ֆիլիպպօվսկի եւ Սկազկօվսկի, Բալտեան գործարանի գծագրող Ալէքսէյ Ֆիլատօվ եւ նաւատորմի 19-րորդ էկիպաժի 12-րորդ րօտայի հրամանատար Պօպօվ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Ֆրիդրիխսհօֆից ստացված տեղեկութիւններով, այրի կայսրուհի Վիկտօրիայի առողջական դրութիւնը շատ լուրջ է։

23 յուլիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Յուլիսի 22-ին, Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնայի, Մեծ-Իշխանուհի Մարիա Նիկօլաեվնայի, Մեծ-Իշխանուհի Մարիա Պավլօվնայի եւ Մեծ-Իշխանուհի, Կօբուրգ-Գոտայի դքսուհի Մարիա Ալէքսանդրօվնայի անուանակոչութեան տօնի օրը մայրաքաղաքը զարդարվեց դրօշակներով եւ բոլոր եկեղեցիներում, պատարագից յետոյ, կատարվեցին գոհութեան մաղթանքներ։ Հանդէսի կենտրոնը բոլոր դպրոցական հաստատութիւնների Յարութեան եկեղեցին էր, որտեղ պատարագ մատուցանում էր բարձր-սրբազան Անտօնի։

ՄՕՍԿՎԱ։ Բոլոր եկեղեցիներում եւ հաստատութիւններում, որոնք գտնվում են Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնայի հովանաւորութեան տակ, կատարվեցին մաղթանքներ Նորին Մեծութեան առողջութեան համար։ Ուսպենսկի տաճարում տեղի ունեցած ժամասացութեանը ներկայ էին իշխանութիւնները

եւ դասակարգային ներկայացուցիչները։ Մայրաքաղաքը զարդարված էր դրօշակներով։

ԽԱՐԿՕՎ։ Դատարանը մերժեց բանկային ձերբակալված գործիչներին փոխել այն միջոցը, որ նրանց վերաբերմամբ ձեռք է առել առանձնապէս նշանաւոր գործերի քննիչը։ Անհետեւանք են թողնված նաեւ այն խնդիրքները, որոնցով նրանք խնդրում են արձակել բանտարկութիւնից՝ ի նկատ առնելով նրանց հիւանդ դրութիւնը։

ՔՈՒԹԱՅԻՍ։ Հացահատիկների հունձը, բացի եգիպտացորենից, վերջացած է, հունձը բաւարար է։ Եգիպտացորենը առատ հունձ է խոստանում. խաղողը մի քիչ վնասված է անձրեւներից։

ՍԱՅԳՕՆ։ Օրլէանեան պրինցը գիշերը վատ անցկացրեց. առաւօտեան պրինցի դրութիւնը աննշան կերպով բարւոքվեց։

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ։ Ռուսաց նաւատորմը առաւօտեան վեց ժամին հասաւ Կիւստէնջէ։ Ռուսաց գլխաւոր հիւպատոսը եւ փոխ-հիւպատոսը ողջունեցին փոխ-ծովապետ Գիլդէբրանդտին «Սինօպի» վրա, որը մօտենալով ռումինական հողին 21 անգամ ողջոյնի թնդանօթաձգութիւն կատարեց։ Ծովափնեայ թնդանօթները պատասխանեցին ողջոյնին։ Ռումինական «Elisabeth» չրջանաւը ողջունեց ռուսաց փոխ-ծովապետին 17 անգամ թնդանօթ արձակելով, որին «Սինօպ» պատասխանեց նոյն կերպով։ Ապա կապիտան Դէմէնտիադի գնաց «Սինօպ» նաւը ողջունելու ռուս փոխ-ծովապետին ռումինական նաւատորմի հրամանատարի կողմից։ Կապիտանին դիմաւորեցին ռումինական ազգային օրհներգով, որից յետոյ «Սինօպ» նաւը եկաւ ինքը, նաւատորմի հրամանատար Կօրլինսկի, որին ողջունեցին նոյն կերպով։ Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնայի անուանակոչութեան տօնի առիթով «Սինօպի» վրա տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ժամասացութիւն. բոլոր ռումինական նաւերը զարդարված էին դրօշակներով։ «Սինօպ» եւ «Elisabeth» նաւերը 31 անգամ ողջոյնի թնդանօթաձգութիւն կատարեցին։ Քաղաքը զարդարված է դրօշակներով։

ՀՕՄԲՈՒՐԳ։ Կայսրը, որ ուղղակի այստեղ է գալիս, տեղ կը հասնի գիշերվայ $3\frac{1}{4}$-ին եւ վաղը առաւօտեան կուղեւորվի Ֆրիդրիխսհօֆ։

ԿՐՕՆԲԷՐԳ։ Բիւլլետէն ժամի 2-ին եւ 45 րօպէին կէսօրից յետոյ։ Ֆրիդրիխսհօֆ ամրոց։ «Կայսրուհի Վիկտօրիայի չատ տարիների ընթացքում դանդաղ զարգացող արտաքին ցաւերը վերջին շաբաթներում տարածվեցին ներքին գործարանների վրա. կերակուր անբաւար չափով ընդունելու պատճառով ոյժերը արագութեամբ պակասում են։ Նորին մեծութիւնը կատարեալ գիտակցութեան մէջ է եւ այժմ ոչ մի ցաւ չէ զգում»։ Բիւլլետէնը ստորագրել են Րէնվէրս եւ Շպիլհագէն։

ԿՐՕՆՇՏԱԴՏ։ Որովհետեւ հաստատապէս իմացված է, որ զէնք կրող բօէրները իրանց ունեցվածքի պաշարեղէնը լրացնում են կաֆրների գիւղերում, ուստի վճռված է ժողովել բնիկներին եւ կազմել առանձին բանակներ։

ՍԱՅԳՕՆ։ Օրլէանեան պրինցի առողջական դրութեան մասին հրատարակված բիւլլետէնում ասված է, թէ բժիշկները կորցնում են իրանց յոյսը։

ԿՐՕՆՇՏԱԴՏ։ Այսօր այստեղ եկան երկու բօէրներ եւ նամակ բերին նախագահ Շտէյնից։

ՀՌՕՄ։ Ինչպէս հաղորդում է «Ստեֆանիի գործակալութիւնը», Թագաւորը, յուլիսի 21-ի հրամանով, ընդունեց ֆինանսների մինիստր Վօլլանբօրգի եւ արտաքին գործերի մինիստրութեան ստաւ-քարտուղարի օգնական դը-Մարտինօյի հրաժարականը։ Այսօրվայ թւով արձակած հրամանով Գվիդօ Վանչելլի նշանակված է երկրագործութեան մինիստր։

ՊՕՐՏՍՄՈՒՏ։ «Viper» հականականակիր նաւը, որ գնում էր մի ժամում 34 հանգոյցի արագութեամբ, Լէդէրնէյ կղզու մօտ ժայռի դիպաւ եւ ջրասոյզ եղաւ. օֆիցէրները եւ նաւաստիները ազատված են։

ԿՐՕՆԲԷՐԳ։ Բիւլլետէն առաւօտեան $6\frac{1}{2}$ ժամին։ «Կայսրուհի Վիկտօրիայի թուլութիւնը ժամ առ ժամ սաստկանում է. սրտի գործունէութիւնը բոլորովին աննշան է»։

ԿՐՕՆԲԷՐԳ։ Կայսերական զոյգը եւ թագաժառանգը առաւօտեան $5\frac{1}{2}$ ժամին հասան Ֆրիդրիխսհօֆ ամրոցը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա. Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏԵՆԵՐԸ

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.

Ն. Մ. Չիկօվանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Ն. Ի. Դգեբլիձէ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.

Զ. Ի. Բաբաճանեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Ա. Գ. Կարապետեանց—1—$1\frac{1}{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ն. Ռոստոմբէկով—6—7 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.

Տ. Ի. Դգեբլիձէ—7—8 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.

Բ. Ա. Նաւասարդեան—$7\frac{1}{2}$—8 ժ.

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Օ. Տ. Առվանիտակի—տանը. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ

ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

„Положеніе армянъ въ Турціи" съ портретомъ Измирляна и Диллона, съ переплетомъ. Цѣна 1 р. 50 к.

„Патріархъ всѣхъ Армянъ Нерсесъ V-й и Воронцовы, А. Д. Ерицова. Цѣна 3 р.

„Розовый кустарникъ Шейха Ширазскаго, подъ названіемъ „Гюлистанъ", переводъ съ персидскаго, С. Назаріяна (Докторъ восточной словесности). Цѣна 2 р.

„Собраніе Актовъ, относящихся къ образованію исторіи Армянскаго народа", три тома. 15 р.

Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ „Гуттенбергъ" (Лорисъ-Меликовская улица, № 11), Г. Галустяну. 2—10

ՎԱՐԺՈՒՀԻ

Մանկական պարտէզի համար հրաւիրում է Թաւրիզի Ատրպատականի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը։ Դիմել բժշկապետ Բ. Նաւասարդեանին, ժամի 11—12-ը։ 6—6

Կ. Մ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

Ընդունում է բերանի եւ ատամների հիւանդութիւններ ունեցողներին։ Շինում է արուեստական ատամներ, քիմ, քիմք (обтураторъ) եւ վերին ու ստորին անդամահատված ծնօտների պրօթեզներ (резекціонные протезы).

Առաւօտեան 8—2 ժամ.
Երեկոյեան 5—8 »

Հասցէն՝ Պուշկինսկայա փողոց, № 16։ 4—25

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտուութեամբ։ Մեծ արկղիկը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. եւ 1 ր. 50 կ.։

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ

մազերը բուսցնելու եւ ամրացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը։ Դուրս է եկել նաեւ բոլորովին նոր միջոց

ՁՈՒԻ ԿԱԹԸ

երեսին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է արեւի պատճառած սեւութիւնը, մուները, տալիս է կաշուին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն։ Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը, արկղիկի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական եւ դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Պուշկինսկայա փողոց տ. № 15, բնակարան № 12. պահեստի բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երեւանեան հրապարակ եւ նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց եւ Բազւում. նաեւ Միքայէլեան կամուրջի վրա, Պապօվի եւ Արիստակօվի դեղատներում։ Օտարաքաղաքացիների պատուէրները կատարվում են ան՛ընդհատ՝ պօստով։ 47—100

Թիֆլիսի Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը

պատիւ ունի հասցնելու ի տեղեկութիւն պ.պ. փայատէրերի, որ ընկերութեան ընդհանուր ժողովը տեղի կունենայ չորեքշաբթի, օգոստոսի 1-ին, երեկոյեան 8 ժամին, Գուրգէնօվի տանը, Միքայէլեան փողոցում, № 143, Վէտցէլի հիւրանոցի կողքին։

Զբաղմունքի առարկաներն են՝

1) Վարչութեան մի դերեկտորի ընտրութիւն,
2) Վերստուգող յանձնաժողովի մի անդամի եւ երեք կանդիդատների ընտրութիւն.
3) Վարչութեան զեկուցումն։ (17, 24, 30) 2—3

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Թիֆլիս, Լերմօնտօվսկայա փողոց, № 9)

Ցանկացողները ունենալ իրանց առեւտրական գործերի համար ուսման ընթացքը աւարտած աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ, թող բարեհաճեն դիմել կուրսերի հիմնողին, Ս. Մանուէլեանցին։ Աւարտողները ստացել են մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն, Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի հաստատված ծրագրի համեմատ, եւ ունեն օրինաւոր ատեստատներ։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍՎԵԼՈՒ ԵՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ

Կուրսերի ծրագիրը եւ կանօնները կարելի է ստանալ ձրիապէս եղբ. Ծովիանօվների բանկային գրասենեակում եւ կուրսեր հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիները դիմում են՝ ТИФЛИСЪ, учредителю коммерческихъ курсовъ С. П. Мануэльянцу. (և.) 5—12

Ցիւանեանների միեւնոյն թոյլտուութեամբ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Баку, Прачешная, домъ Теръ-Ованесова)

Կուրսերի նպատակն է տալ ունկնդիրներին մասնագիտական-առեւտրական կրթութիւն եւ պատրաստել հմուտ հաշւապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատեստատներ։ Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առեւտրական թուաբանութիւն եւ թուաբանութիւն համրիչի վրա. 2) Հաշւապահութիւն՝ արդիւնաբերական-գործարանական, առեւտրական եւ բանկային. 3) Առեւտրական թղթակցութիւն. 4) Առեւտրական տնտեսագիտութիւն. 5) Առեւտրական եւ մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն եւ արագագրութիւն (ուղղումն ձեռագրի)։

Ընդունելութիւնը՝ սեպտեմբերի 1-ից ամեն օր՝ կուրսերում եւ Եղբ. Ծովիանեան եւ ընկ. ԲԱԳՈՒԻ բաժանմունքում։ Կուրսերի կանօնադրութիւնը (уставъ) եւ մանրամասն ծրագիրը—տրվում եւ ուղարկվում են ձրիաբար։ Օտարաքաղաքացիները դիմում են՝ БАКУ, учредителю коммерческихъ курсовъ А. И. Теръ-Каспарову. (և. չ.) 9—25

ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ դասընթացքի XII շրջան

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ «Ձեռնարկի առեւտրական և գործարանական հաշուապահութեան»

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, եռաչխատորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել։

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առեւտրական ճիւղերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերօսինի գործարանական հաշուետուութեան.
Բ) Առեւտրական թուաբանութիւն։
Գ) Առեւտրական նամակագրութիւն։
Դ) Առեւտրական եւ մուրհակների կանօնադրութիւն։
Ե) Գեղագրութիւն և ամենայատ ձեռքերի ուղղելը։

Պարապմունքները սկսվելու են 1901 թւի սեպտեմբերի 15-ից, ճաշից յետոյ, և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ։

ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿՈՒՐՍԻ ՎՃԱՐՆ Է 60 ՌՈՒԲԼԻ

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչեւ 6 ժամ երեկոյեան, ԿՈՒԿԻԱ, Նիկօլաեվսկայա փողոց, սեփական տուն, № 46։ (Николаевская ул. № 46)։

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ 11—25

Ի. ԵՍ. ԲՐՕՆ-ՖՕՆ-ԲՐԷՆՆԷՐԻ ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻՑ

Նիկօլաեվսկայա, № 88.

Խնդիրքների ընդունելութիւնն սկսված է։ Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 10-ին։ Դասընթացքը բաժանված է կիսամեակների։ Պարապմունքները տեղի են ունենում ճաշից յետոյ։ Վճարը ամբողջ դասընթացքի համար 60 րուբլի։ Ընդունվում են երկու սեռի անձինք։

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՍԱՏՈՒ ԱՆՁԻՆՔ.

1) Հաշւապահութիւն
2) Բանկային գործ
3) Առեւտրական թուաբանութիւն
4) Թուաբանութիւն հաշւեցոյցով։ } Ի. Եա. Բրօն-ֆօն-Բրէննէր, դասարանների հիմնադիրը.
5) Տեխնօլօգիա
6) Ապրանքագիտութիւն } Մ. Ի. Զէնգէրի, լեռնային ինժեներ, պետական խորհրդական.
7) Թղթակցութիւն.
8) Առեւտրական օրէնքներ
9) Առեւտուր } Վ. Ս. Մօսկալեօվ, պրօկուրօրի օգնական, Թ. Ն. Գ.
10) Գեղագրութիւն—Գ. Եա. Դիւկօվ, ինժեներ-երկրաչափ.

Ոչ-պարտադիր առարկաներ

1) Ֆրանսիական լեզու—Է. Կ. Լիօզէլ, դաս. 2-դ կլասիկ. գիմնազիայի.
2) Գերմանական լեզու—Ի. Ֆ. Գրուժիկ, դաս. Թիֆլ. րէալական ուսումնարանի.
3) Սղագրութիւն, Ի. Եա Բրօն-ֆօն-Բրէննէր.
4) Ուսուցումն գրելու գրող մեքենայով, նաեւ կողմնակի անձանց համար։

Մինչեւ օգոստոսի 10-ը խնդիրքները ընդունվում են դասարանների հիմնադրի մօտ՝ նրա բնակարանում, Միխայլօվսկի պրօսպէկտ, № 71, իսկ յետոյ դասարանների դիւանատանը, Նիկօլաեվսկայա, № 88. 5—20

ЖЖЕНІЕ СПОСОБОМЪ ЛЕТЮРКЪ ДЕ РОЗЬЕ
20% БОЛЬШЕ АРОМАТИЧЕСК. ЧАСТЕЙ

ЖЖЕНЫЙ КОФЕ

С. СІУ и К°

ПРОДАЖА ВЕЗДѢ

(ո) 25—25

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 23 Іюля 1901 г.
Электропечатня Грузин. Изд. Т—ва, Б.-Ванкская ул.